

CAPITOLUL II

TEORIA CRIZEI ȘI REFORMA SECURITĂȚII SOCIALE*

INTRODUCERE

Problemele pe care le presupune securitatea socială se pot clasifica în două mari categorii. Pe de o parte, trebuie să se aibă în vedere problema *pensiilor* pentru limită de vârstă, văduvie, invaliditate și pentru orfani, adică plata prestațiilor economice regulate în caz de supraviețuire, invaliditate sau deces. Pe de altă parte, se distinge problema ridicată de *asistența sanitară*. Vom analiza pe rând ambele probleme, însă vom acorda o atenție specială temei pensiilor, dat fiind că este problema ce implică în prezent consecințe mai importante atât în Spania, cât și în străinătate, prin importanța obligațiilor asumate precum și prin dificultățile pe care le presupune orice proces de reformă în acest domeniu.

Așadar, vom dedica primul subcapitol *diagnosticului* problemei pe care o ridică securitatea socială în domeniul pensiilor, atât din punct de vedere *tehnic*, cât și *etic*. În continuare, vom stabili *contradicția inerentă* a oricărui sistem de securitate socială de stat și vom prezenta *modelul liberal de securitate socială*, pe care îl considerăm cel mai potrivit. În al patrulea rând, vom propune un *proces de reformă* a securității sociale care, orientat spre obiectivul adecvat, să minimizeze tensiunile pe care le presupune orice reformă; vom încheia prin a analiza care trebuie să fie *strategia* cea mai potrivită din diferite puncte de vedere pentru ca o astfel de reformă să aibă succes. În cele din urmă, vom dedica un subcapitol exclusiv problemei pe care o presupune *asistența sanitară*.

* Publicat inițial în engleză cu titlul «The Crisis and Reform of Social Security: An Economic Analysis from the Austrian Perspective», în *Journal des Économistes et des Études Humaines: A bilingual Journal of Interdisciplinary Studies*, vol. 5, n° 1, Paris & Aix-en-Provence, martie 1994, p. 127-155. O versiune mai veche a acestui studiu a apărut în *Boletín de Estudios Económicos*, vol. XL, n° 125, Deusto-Bilbao, august 1985, p. 327-378.

I. DIAGNOSTICUL PROBLEMEI

Criza Securității Sociale, unanim recunoscută, are o natură dublă: pe de o parte, este vorba despre o criză tehnică, de natură economico-actuarială; pe de altă parte, reprezintă o criză de natură etică.

Probleme tehnice

1. Sunt cel mai ușor de recunoscut. Concret, trebuie arătat modul în care *sistemul financiar de redistribuire*, pe care se bazează finanțarea securității sociale, *reduce semnificativ economisirea globală a țării*. Acest lucru se întâmplă deoarece pensiile sunt plătite anual din contul impozitelor și contribuțiilor care sunt luate în mod coercitiv de la contribuabili pe parcursul fiecărui exercițiu. Astfel, economisirea este extrem de dificilă, nu numai pentru că presiunea fiscală sub forma impozitelor și a contribuțiilor către Securitatea Socială devine aproape insuportabilă, ci și pentru că publicul în general are încredere (sau, cel puțin, avea încredere până acum) că generațiile viitoare vor finanța Securitatea Socială în același mod în care o facem acum cei care lucrăm¹. Este foarte dificil să se minimizeze efectul dăunător pe care influența negativă a Securității Sociale l-a avut, în materie de economisire, asupra evoluției economiei naționale. De exemplu, rata de economisire în Spania a scăzut procentual, în raport cu produsul

¹ Acest principiu teoretic a fost ilustrat empiric în cazul istoric al sistemului de securitate socială din Statele Unite, în 1971, de către Martin Feldstein, în „Social Security, Induced Retirement and Aggregate Capital Accumulation”, *Journal of Political Economy*, 82, (sept.-oct. 1974). În plus, unele studii sub formă de simulări arată că sistemele de securitate socială la scara observată în 1980 în numeroase state dezvoltate pot reduce stocul de capital pe termen lung al acestor economii cu 20-30% (vezi, de exemplu, Laurence J. Kotlikoff, „Social Security and Equilibrium Capital Intensity”, *Quarterly Journal of Economics*, 93 (2), mai 1979, p. 183-207, precum și A.J. Auerbach și L.J. Kotlikoff, *Dynamic Fiscal Policy*, Cambridge University Press, Cambridge 1987). Pe de altă parte, Gary Becker se îndoiște că Securitatea Socială ar reduce rata de economisire privată (vezi „The Family, Altruism and Public Policy”, reuniunea Societății Mont Pèlerin, St. Vincent, Italia, septembrie 1986, p. 9). În nota 12 criticăm raționalizarea neoclasică a sistemelor de securitate socială propusă de Becker.

intern brut, de la aproape 27% în 1975 la 19% în 1992². Se poate considera că această scădere vertiginoasă a economisirii a avut rolul principal în apariția și agravarea crizei economice spaniole care s-a manifestat mai ales prin existența a numeroase proiecte de investiții ce și-au pierdut rentabilitatea din cauza lipsei ofertei necesare, a resurselor financiare reale economisite, la o rată favorabilă a dobânzilor. Dacă economisirea țării ar fi fost considerabil mai mare în ultimul deceniu, mare parte a proiectelor de investiții care au trebuit să fie abandonate sau restructurate s-ar fi putut valorifica într-un mod rentabil datorită abundenței resurselor financiare pe care o determină orice creștere a economisirii reale și care permit finanțarea comerțului și a industriei la rate mai mici ale dobânzii³.

2. În egală măsură, din punct de vedere tehnico-economic, este important de clarificat faptul că, indiferent de modul în care funcționează sistemul din punct de vedere formal sau juridic, este înșelător să credem că acele contribuții din partea companiilor către Securitatea Socială sunt plătite de companii. De fapt, deși potrivit reglementărilor juridice lucrurile nu par să stea astfel, *din punct de vedere economic, aceste contribuții sunt plătite în ultimă instanță de lucrătorii înșiși*, dat fiind că ele fac parte din *costul total pentru forța de muncă* al omului de afaceri, iar acestuia i-ar fi indiferent dacă le-ar plăti direct lucrătorilor în loc să trebuiască să le achite sistemului de Securitate Socială de stat. Acest punct de vedere fundamental a fost dezvoltat deja de Ludwig von Mises în 1922, atunci când a afirmat: „Contribuțiile pentru asigurare se realizează întotdeauna din contul salariilor,

² Vezi J. Huerta de Soto, „Experiencias Internacionales sobre la Crisis de la Seguridad Social”, *Boletín de Estudios Económicos*, Volumul XL, Bilbao, august 1985, p. 327-378, în care fac referire la bibliografia legată de cazurile Elveției, Franței și Japoniei (p. 328), precum și lucrările mele pe această temă publicate în Statele Unite („Employee Benefits in a Nascent Democracy”, *Digest a IFEB*, vol. 18, nr. 8, septembrie 1981, p. 11-13), Marea Britanie („The Current Employee Benefit Situation in Spain”, *Benefits International*, vol. II, nr. 11, mai 1982, p. 14-17) și Portugalia („Segurança Social Espanhola”, *Egide*, II, nr. 8, octombrie 1982, p. 12-15).

³ În cealaltă parte, am încercat să includ efectele economisirii rezultate din planurile de pensii în teoria austriacă a ciclurilor economice, așa cum a fost dezvoltată de L. von Mises și F.A. Hayek. Vezi articolul meu „Interés, ciclos económicos y planes de pensiones”, *Congreso Internacional sobre Fondos de Pensiones*, Madrid, 1984, p. 458-468, precum și lucrarea mea „La teoría austriaca del ciclo economico”, *Moneda y Crédito*, nr. 152, Madrid, martie 1980 (în această carte, capitolul XIII).

indiferent dacă sunt achitate de angajatori sau de angajați. Ceea ce trebuie să plătească angajatorul pentru asigurări grevează asupra productivității marginale a muncii și astfel tinde să reducă remunerația pentru muncă”⁴.

3. Pe de altă parte, dintr-o perspectivă mai *tehnică sau actuarială*, povara pe care o reprezintă Securitatea Socială pentru generațiile active crește în spirală, ca și cum ar fi un bulgăre de zăpadă. Acesta este rezultatul inevitabil al îmbătrânirii treptate a populației, care duce la creșterea în termeni relativi a numărului de persoane pensionate în raport cu numărul persoanelor care lucrează. În prezent, în Spania, se poate considera că la fiecare două persoane care lucrează există un pensionar, estimându-se că la începutul secolului următor fiecare lucrător activ va trebui să întrețină un pasiv dacă se menține sistemul actual de Securitate Socială⁵. Mai mult, inflația este un factor de presiune constantă pentru revalorizarea pensiilor în curs de plată.

⁴ „Denn die Versicherungsbeiträge gehen immer zu Lasten des Lohnes, gleichviel, ob sie von den Unternehmern oder von den Arbeitern ergehoben werden. Auch das, was der Unternehmern für die Versicherung aufwenden muss, belastet die Grenzproduktivität der Arbeit und schmälert damit den Arbeitslohn.” Vezi Ludwig von Mises, *Die Gemeinwirtschaft: Untersuchungen über den Sozialismus*, Gustav Fisher, Jena, 1922 și 1932, Philosophia Verlag, München 1981, p. 442. Traducerea în limba engleză se poate găsi, de exemplu, la pagina 430 a excelentei ediții engleze *Socialism: An Economic and Sociological Analysis*, tradusă de J. Kahane, Liberty Classics, Indianapolis, 1981. După aproape 30 de ani, von Mises a dezvoltat aceeași idee mult mai detaliat, nu numai în termeni mult mai generali, referindu-se la orice „cucerire socială” (vezi *Human Action*, ediția a 3-a, Henry Regnery, 1966, p. 617), ci și analizând concret aspecte referitoare la cei care suportă costul Securității Sociale. Vezi Ludwig von Mises, „Economic aspects of the Pension Problem”, Capitolul VII din *Planning for Freedom and Twelve other Essays and Addresses*, Libertarian Press, South Holland, Illinois, Prima ediție, 1952, ediția a 3-a comemorativă, 1974, p. 83-86. În fine, trebuie să menționăm o interesantă ilustrare empirică a acestui argument important, realizată cu date istorice din diferite țări, de către John A. Prittain în „The Incidence of Social Security Payroll Taxes”, *American Economic Review*, martie 1971.

⁵ Această tendință este asemănătoare cu fenomenul care se produce în alte state dezvoltate, deși există anumite diferențe. De exemplu, în Franța, existau patru contribuabili pentru fiecare pensionar în 1974 și, după numai 10 ani, în 1984, raportul s-a redus la 3,4 contribuabili pentru fiecare pensionar. În prezent, acest raport este în scădere accelerată. În Statele Unite, existau 17 lucrători la fiecare pensionar în 1950; în 1970, existau numai 3 persoane care cotizau pentru fiecare pensionar și se estimează că la începutul secolului următor raportul se va reduce la două persoane active la fiecare pensionar. Se estimează că, până în anul 2040, două

Această obligație pe care o presupun pensiile pentru persoanele care lucrează începe să devină insuportabilă pentru stat în general și pentru contribuabil în particular, împovărați de o evidentă recesiune economică și de o presiune fiscală în creștere. Astfel, devine din ce în ce mai neverosimil că Securitatea Socială va putea să plătească pensiile față de care și-a luat angajamentul, fiind posibil să vină vremea când generațiile active să se dezică mai mult sau mai puțin de „obligațiile” lor față de cei deja pensionați, dată fiind presiunea financiară pe care o reprezintă acestea. De aceea, este evidentă nevoia de a reforma în profunzime sistemul actual de Securitate Socială, introducând treptat unul nou, în virtutea căruia clasele pasive care se pensionează să se poată întreține singure, fără a mai trebui să depindă de generațiile tinere care muncesc în continuare.

cincimi din populația totală a Statelor Unite va avea peste 64 de ani. Vezi Laurence J. Kotlikoff, „Social Security”, *The New Palgrave: A Dictionary of Economics*, ed. John Eatwell, Murray Milgate și Peter Newman, Macmillan, 1987, vol. IV, p. 415. Această tendință se manifestă în egală măsură în statele mai puțin dezvoltate în funcție de creșterea lor economică și culturală, de nivelul de trai și de îmbunătățirea serviciilor sanitare, precum și de scăderea aferentă a natalității. Creșterea speranței de viață și îmbătrânirea treptată a populației, din punct de vedere istoric, pare să însoțească etapele avansate ale procesului de dezvoltare economică. Vezi lucrarea mea „Crisis de la Seguridad Social y el papel de los planes de pensiones privados en su reforma”, în *Prospects for Social Insurance and Private Employee Benefit Plans*, Lucrările celui de-al 23-lea Congres Internațional al Actuarilor, vol. II, Helsinki 1988, p. 477-498.

În sfârșit, trebuie subliniat că Securitatea Socială apare întotdeauna din dorința de a favoriza grupurile care se apropie de vârsta pensionării, care, fără să fi realizat vreo contribuție, dobândesc dreptul de a primi o pensie în momente istorice în care îmbătrânirea populației descrisă mai sus încă nu a avut loc. Această utilizare demagogică a Securității Sociale, cu un cost inițial care, aparent, este ușor de suportat, împreună cu distrugerea obiceiurilor de economisire ale populației, ca rezultat al inflației și politicii economice de tip keynesian, reprezintă motivele principale care explică apariția Securității Sociale publice în majoritatea țărilor (vezi Ludwig von Mises, „Pensions, the Purchasing Power of the Dollar and the New Economics” în *Planning for Freedom*, cit. Sing. p. 86-93). Adept al aceleiași direcții se declara F.A. Hayek în 1933: „The systems of social insurance which, while saving incomes in old age and providing for sickness, accidents and unemployment provide for payments out of accumulated revenues rather than accumulated reserves, are, no doubt, a very important factor decreasing the aggregate supply of savings.” Vezi articolul său, „Saving”, în *Profits, Interest and Investment*, August M. Kelly, Klifton 1975, p. 165.

4. Poate că argumentul cel mai important al teoriei economice împotriva sistemului de Securitate Socială este cel ce reiese din natura sa *coercitivă*. În realitate, sistemul de Securitate Socială de stat constituie unul dintre cazurile cele mai importante de agresiune instituțională generalizată și nediscriminată împotriva cetățenilor statelor occidentale.⁶ Nu pot fi minimizezate efectele perverse ale acestei coerciții, care împiedică masiv interacțiunea umană liberă și spontană și dezvoltarea creativă a antreprenoriatului, în raport cu toți actorii implicați în sistem (companii, lucrători, pensionari, orfani, văduve, bolnavi și persoane cu dizabilități, companii de asigurări, instituții financiare, spitale, medici, investitori și persoane care economisesc)⁷.

⁶ Vezi cartea mea *Socialismo, cálculo económico y función empresarial*, Unión Editorial, Madrid 1992, în care, după ce se propune o nouă definiție a socialismului ca fiind „orice sistem de agresiune instituțională împotriva liberei exercitări a acțiunii umane sau a funcției antreprenoriale”, se elaborează o teorie coerentă referitoare la imposibilitatea teoretică a socialismului și a intervenționismului, precum și a efectelor sale secundare inevitabile care țin de absența creativității și a coordonării, de corupție și distrugere morală. O versiune în limba engleză a capitoului 3 al acestei cărți, cu titlul „Economic Analysis of Socialism” a fost prezentată în cadrul Primei Conferințe Europene privind Economia Austriacă, Maastricht, 9-11 aprilie 1992 (manuscris în curs de publicare). Teoria mea privind socialismul este rezultatul firesc al îmbinării dintre analiza austriacă a antreprenoriatului elaborată în principal urmărind modelul lui Israel M. Kirzner și teoria coerciției, ca o caracteristică principală, definitorie a socialismului, pe care le-o datorez lui Murray N. Rothbard și Hans H. Hoppe (vezi cartea acestuia *A Theory of Socialism and Capitalism*, Kluwer Academic Publishers, Amsterdam, 1989, p. 2). Din întâmplare, este ușor de observat că, în cadrul faimoasei clasificări a tipurilor de intervenție elaborate de Rothbard, sistemele de Securitate Socială constituie un caz tipic de coerciție *binară*, în care Statul „impune un schimb forțat între subiectul individual și Statul însuși” (M.N. Rothbard, *Power and Market; Government and the Economy*, Institute for Humane Studies, Menlo Park, 1970, p. 9 și 135-136).

⁷ Securitatea Socială „is the target of complaints from all sides. Persons securing payments complain that the sums are inadequate to maintain the standard of life they had been led to expect. Persons paying Social Security taxes complain that they are a heavy burden. Employers complain that the wedge introduced by the taxes between the cost to the employer of adding a worker to his payroll and the net gain to the worker of taking a job creates unemployment. Taxpayers complain that the unfunded obligations of the Social Security system total many trillions of dollars, and that not even the present high taxes will keep it solvent for long. And all complaints are justified”. Milton și Rose Friedman, *Free to Choose; A Personal Statement*, Harcourt Brace Jovanovich, New York, 1980, p. 102. La pagina 106 a aceleiași lucrări, Friedman, plecând de la analiza lui Becker pe care o voi critica în nota 12, semnalează problema fundamentală, arătând că: „the difference between

Această coerciție produce nu numai o deviere profundă a alocării muncii și a capitalului, cu repercusiunile sale negative asupra economisirii⁸, ci, mai mult, iar acest lucru este cel mai important, împiedică descoperirea antreprenorială, generarea și transmiterea creativă a informației necesare pentru a găsi soluții noi și originale pentru nenumăratele probleme care își au originea în instituția Securității Sociale de stat. Astfel, dezechilibrele sociale se agravează continuu iar planurile individuale sunt lipsite de coordonare⁹.

Probleme etice

Problemele tehnice, economice și actuariale comentate în subcapitolul anterior nu apar singure, ci sunt însoțite de grave probleme de natură etică și politică. Concret, sistemul de Securitate Socială se bazează pe un paternalism depășit, nesolidar, din cauză că stimulează tensiunile și conflictele între generații, prejudiciază grav, din cauza rigidității, posibilitățile de dezvoltare umană și profesională ale persoanelor de vârstă a treia, se bazează pe o serie de noțiuni de „justiție socială” și

Social Security and earlier arrangements is that Social Security is compulsory and impersonal – earlier arrangements were voluntary and personal. Moral responsibility is an individual matter, not a social matter. Children helped their parents out of love and duty. They now contribute to the support of someone else's parents out of compulsion and fear. The earlier transfers strengthened the bonds of the family; the compulsory transfers weaken them”.

⁸ Vezi geniala analiză austriacă a efectelor Securității Sociale asupra alocării capitalului și a muncii, realizată de Roger W. Garrison, „Misdirection of Labor and Capital under Social Security”, *The Cato Journal*, vol. 3, nr. 2, toamna 1983, p. 513-529.

⁹ Vezi capitolul 19, referitor la „Previsión Social”, al cărții lui F.A. Hayek *Los fundamentos de la libertad*, Unión Editorial, ediția a 5-a, 1991, p. 352-375. Hayek conchide: „Există puține îndoieli că, fiind vorba despre probleme de o asemenea amploare, cum ar fi furnizarea de servicii medicale întregii națiuni, organizarea unică nu reprezintă metoda cea mai eficientă de utilizare a întregii cunoașteri disponibile și cu atât mai puțin este cea care să conducă la o dezvoltare rapidă și la divulgarea noii cunoașteri. La fel ca în multe domenii, complexitatea sarcinii necesită o tehnică de coordonare care să nu se bazeze pe dominarea și controlul părților de către o autoritate dictatoare, ci să fie îndrumată de un mecanism impersonal” (p. 360, n. 10).

În aceeași direcție de gândire, se poate consulta analiza mai profundă și mai detaliată a lui Israel M. Kirzner, din „The Perils of Regulation: A Market Process Approach”, *Discovery and the Capitalist Process*, Routledge, Londra, 1991, p. 136-145.

„redistribuire a veniturilor” cu care liberalii nu pot fi de acord. Vom analiza separat fiecare dintre aceste probleme.

1. Sistemul de Securitate Socială de stat se bazează pe *ideea paternalistă* conform căreia oamenii sunt, prin natura lor, neprevăzători și că, prin urmare, este nevoie să se stabilească un sistem obligatoriu și atotcuprinzător de Securitate Socială. Cu toate acestea, ideea este complet lipsită de fundament în actualitate. Este greu de înțeles cum, pe de o parte, cetățenii sunt considerați îndeajuns de maturi și responsabili pentru a vota și a-și alege liber conducătorii, în timp ce, pe de altă parte, sunt văzuți ca fiind incapabili să își rezolve singuri problema pensionării. Acest lucru înseamnă că argumentele paternaliste în favoarea Securității Sociale, într-un mediu democratic, așa cum este cel în care trăim în prezent, *implică un paradox clar conform căruia „chestiunile publice” sunt organizate conform voinței unor votanți pe care însuși legislatorul îi consideră incapabili de a-și gestiona propriile treburi*¹⁰.

Prin urmare, sarcina statului s-ar putea limita la nivelul minim de asistență socială care s-ar considera necesar, în raport cu acea minoritate a populației care, din diferite motive (lipsă de precauție, ghinion etc.) ar ajunge la bătrânețe fără să-și fi acoperit pe cont propriu nevoile indispensabile. Ceea ce pare absurd este însă că, așa cum se întâmplă în prezent, deoarece o minoritate a populației nu a fost capabilă să își asigure la timp o pensie, să i se impună întregii populații să participe la un sistem de stat care împiedică alocarea unei mari părți a resurselor pentru bătrânețe în modul pe care îl consideră cel rentabil și oportun. Așadar, Securitatea Socială *presupune un atac la adresa libertății fiecărui cetățean*, la fel de grav cum ar fi să se presupună că, dacă o minoritate a populației ar avea dificultăți în a-și procura alimentele, ar trebui să se stabilească un sistem prin care *întreaga* populație să fie obligată să manânce cu rația. Problema

¹⁰ Această idee a fost expusă pentru prima dată de Ludwig von Mises în 1949, *Human Action*, prima ediție, Yale University Press, p. 613. F.A. Hayek o reia în întregime atunci când afirmă, după unsprezece ani, că sistemul Securității Sociale produce „paradoxul ca însăși majoritatea, a cărei incapacitate aparentă de a alege singură în mod corect reprezintă pretextul pentru a-i administra o mare parte din venituri, este invocată din perspectiva capacității sale colective de a determina modul în care trebuie cheltuite veniturile individuale” (*Los fundamentos de la libertad*, ed. cit., p. 358).

de etică este cu atât mai gravă dacă ne amintim, așa cum am afirmat anterior, că toate contribuțiile către Securitatea Socială sunt plătite, în ultimă instanță, de către lucrători, drept care se poate afirma că aceștia sunt privați de o parte semnificativă a veniturilor lor, pe care astfel nu le pot aloca asigurării unei pensii așa cum ar considera cel mai potrivit cu circumstanțele personale¹¹.

2. Trebuie avut în vedere că ori de câte ori într-o economie liberă se intervine prin reglementări statale cu caracter coercitiv, este încurajată apariția de conflicte și tensiuni între diferitele grupuri sociale care înlocuiesc într-o mai mică sau mai mare măsură rețeaua de schimburi voluntare și pașnice specifice oricărei societăți libere. Acest fapt este cât se poate de clar în cazul Securității Sociale. Într-adevăr, înainte de apariția sistemelor de Securitate Socială de stat bazate pe redistribuire și pe ideea că persoanele tinere care lucrează trebuie să finanțeze prestațiile celor deja pensionați, problema pensionării se rezolva pe diferite căi, dar fără să se creeze tensiuni și conflicte între diferitele generații. Aceste conflicte între generații sunt deosebit de grave în prezent și pare extrem de dificil să se ia o decizie referitoare la Securitatea Socială fără să apară *tensiuni și fricțiuni între generația lucrătoare și generația deja pensionată*. Dat fiind că sistemul, din motive tehnice, nu se poate susține, vina este atribuită pensionarilor, care sunt din ce în ce mai greu de întreținut financiar¹².

¹¹ Ludwig von Mises conchide că „Social Security does not enjoin upon the employers the obligation to expend more in buying Labor. It imposes upon the wage earners a restriction concerning the spending of their income. *It curtails the worker's freedom to arrange his household according to his own decisions*” (cursiva îmi aparține), *Human Action*, ediția a 3-a revizuită, Henry Regnery, Chicago, 1966, p. 617.

¹² Nu sunt de acord cu raționalizarea neoclasică pe care Gary Becker o face referitor la sistemul de Securitate Socială de stat. Becker afirmă pe această temă: „Children would be *happy* (!) to enter into a social compact with their parents whereby the children support their parents when old at current levels in return for commitment to the current level of public support for children” (*A Treatise on the Family*, Harvard University Press, Cambridge, 1991, p. 373). În opinia mea, analiza lui Becker conține o eroare metodologică, enunțată deja de teoreticienii Școlii austriece de economie în analiza critică adusă școlii neoclase-walrasiene, pe care aceștia o dezvoltă în cadrul dezbaterii pe marginea imposibilității calculului economic în socialism. Concret, trebuie să criticăm analiza excesiv de mioapă a echilibrului static și conceptul de „raționalitate” utilizat de Becker, precum și abordarea pur maximizatoare de tip robbinsian pe care o urmează agenții în cunoscuta analiză pe

Situația este foarte asemănătoare cu aceea care se generează atunci când piața muncii nu mai este liberă și apare șomajul, ca o consecință a diferitelor tipuri de restricții instituționale și sindicale. Se ivesc atunci conflicte și tensiuni între diferitele grupuri sociale, deoarece persoanele care lucrează își văd locurile de muncă amenințate de cei tineri și de persoanele care nu doresc să se pensioneze și se aplică o presiune constantă pentru introducerea dispozițiilor de creștere a vârstei de intrare pe piața muncii și de

care Becker o face familiei. Această abordare metodologică tipică a Școlii de la Chicago a fost criticată recent cu multă inspirație de Israel M. Kirzner în „Self-Interest and the New Bashing of Economics” (*Critical Review*, vol. 4, nr. 1-2, iarna-primăvara 1990, p. 38-39, lucrare inclusă în cartea sa *The Meaning of the Market Process*, Routledge, Londra, 1992, p. 207-208). Analiza lui Becker pare să fie o simplă raționalizare *ad-hoc* a fenomenelor cumulative, bazată pe ideea că „people get what they want” („oamenii obțin ceea ce vor” [*n.tr.*]). O teorie dinamică a procesului social pus în mișcare de creativitatea antreprenorială și de eforturile coordonate ale ființelor umane reale, cu un univers deschis de sentimente, credințe, scopuri și aprecieri, este complet absentă din analiza beckeriană. Astfel se explică faptul că, în tradiția științistă tipică Școlii de la Chicago, agresiunea instituționalizată pe care se bazează Securitatea Socială nu este menționată niciodată de Becker, nici nu pare să îi suscite cătuși de puțin atenția. În plus, consideră că a contribuit la „understand the widespread government interventions into family arrangements” (*ibidem*, p. 379), precum și la modul în care „public expenditures on the elderly, together with public expenditures on children’s education and other human capital, can fill the void left by the breakdown in the social norms” (*ibidem*, p. 370). Becker pare să confunde distincția hayekiană crucială între dreptul familiei în sens material, care s-a format prin evoluție, în conformitate cu faimoasa teorie a lui Carl Menger privind formarea instituțiilor, și legislația decretelor de stat care stabilesc sistemele publice de Securitate Socială. Primul este un rezultat neintenționat și spontan al interacțiunii sociale, în timp ce al doilea reprezintă manifestarea tipică a agresiunii instituționalizate și intenționate (adică socialism) asupra unui domeniu social specific, cu toate efectele tipice ale imposibilității teoretice de a atinge anumite scopuri, lipsa coordonării și a încercărilor creative ale noilor soluții, precum și coruperea morală sistematică. Din acest motiv trebuie să afirmăm că realitatea pare să fie nici mai mult, nici mai puțin decât contrariul a ceea ce susține Becker: Securitatea Socială, departe de „filling the void left by the breakdown of social norms” („a umple golul lăsat de prăbușirea normelor sociale”), a fost una dintre principalele forțe care au dus la coruperea și distrugerea valorilor morale și a normelor sociale. Expansiunea Securității Sociale, ca și cea a socialismului în diferitele sale forme și manifestări, este legată mult mai profund de eroarea științifică a constructivismului și de istorica presiune politică a anumitor grupuri privilegiate decât de dispariția spontană a valorilor tradiționale ale familiei (vezi mai ales ultimul paragraf al notei 5).

anticipare a pensionării, în detrimentul grupurilor sociale afectate (tinerii și persoanele în vârstă).

Așadar, se poate concluziona că Securitatea Socială este un instrument de destabilizare în societățile moderne, care le pune în pericol progresul armonios și pașnic, generând tensiuni și conflicte grave, dificil de rezolvat.

3. Este îngrijorătoare îndeosebi situația persoanelor care sunt pensionate într-un mod rigid și inflexibil, în conformitate cu dispozițiile ce reglementează Securitatea Socială. Unul dintre aspectele negative ale sistemului de Securitate Socială de stat este caracterul său rigid și uniform pentru întreaga populație. Nu putem înțelege de ce nu se permite ca fiecare companie, instituție sau persoană particulară să își traseze liber tranziția de la viața activă la viața de pensionar, într-un mod cât mai potrivit circumstanțelor și cât mai puțin dăunător părților implicate. Într-o societate liberă ar apărea spontan cele mai variate sisteme de pensii care ar permite fiecărui cetățean să aleagă modul cel mai adecvat de a trece spre pensie, prin apariția unor instituții, cum sunt cea a pensionării treptate și cea a lucrului cu timp parțial pentru pensionari, care ar minimiza traumele fizice și psihologice grave prin care trec, în sistemul de Securitate Socială, persoanele în vârstă din societatea noastră atunci când se pensionează. Așa cum foarte just remarcă Hayek, „este cât se poate de semnificativ faptul că în acele două sectoare principale pe care Statul aspiră să le monopolizeze – asigurarea de bătrânețe și cea de boală – asistăm, când încă nu a intervenit controlul statal complet, la progrese rapide și spontane. Observăm o varietate de experimente care ar putea să ofere noi soluții pentru nevoile zilnice, soluții pe care nicio activitate planificatoare nu le-ar fi putut întrevădea”¹³.

4. În final, trebuie să criticăm ideea că Securitatea Socială cel puțin servește idealului de „justiție socială”, redistribuind veniturile în favoarea grupurilor sociale celor mai defavorizate. În primul rând, trebuie semnalat faptul că, din punct de vedere economic, *efectul politicilor de redistribuire a veniturilor este extrem de dăunător tocmai pentru grupurile sociale defavorizate*. Astfel, într-o societate liberă este imposibil să se distingă procesele de producție de cele de distribuire a veniturilor. Într-o economie de piață se produce în funcție de

¹³ F.A. Hayek, *Los fundamentos de la libertad*, ed. cit., cap. 19, p. 360-361.

câștigurile sperate, astfel încât este imposibil să se modifice rezultatele prin intermediul politicilor de redistribuire a veniturilor fără ca însuși procesul de producție să fie grav afectat. Cu alte cuvinte, politicile de redistribuire a veniturilor descurajează și scad enorm energia agenților de producție din țară și, prin urmare, sărăcesc întreaga țară și mai ales clasele cele mai defavorizate. Mai mult, nu există nimic progresist în politicile de redistribuire a veniturilor, care nu urmăresc decât să împiedice ca persoanele cu nivelurile de venit cele mai joase să urce pe trepte mai înalte pe scara socială.

După cum bine a demonstrat Hayek, ideea de „justiție socială” este extrem de periculoasă și trebuie să fie criticată de orice liberal. În primul rând, noțiunea de justiție socială este lipsită de semnificație și este în esență incompatibilă cu principiile care ar trebui să guverneze o societate liberă. După cum tocmai am arătat, o economie liberă determină o dezvoltare economică armonioasă și dinamică, însă motivează o distribuție a veniturilor inegală și în continuă schimbare. Orice încercare de egalare a rezultatelor procesului libertății s-ar putea efectua o singură dată, dat fiind că ar lua sfârșit atât procesul, cât și bazele societății libere pe care o susținem. În plus, idealul de justiție socială presupune ca statului să îi fie acordate o serie de puteri de o asemenea amploare asupra vieții cetățenilor săi, încât acestea sunt absolut incompatibile cu idealul liberal. Într-o societate liberă nu trebuie să existe altă justiție decât aceea constituită de legi cu caracter general care să se aplice în mod abstract tuturor cetățenilor și care să împiedice cunoașterea *a priori* a rezultatului specific și concret al interacțiunii dintre aceștia. Singura egalitate pe care trebuie să o apere liberalii este *egalitatea în fața legii*, așa cum tocmai am definit-o, însă în niciun caz o egalitate a rezultatelor, care din start este incompatibilă cu libertatea și care se bazează pe conceptul degenerat și fals de „justiție socială”¹⁴.

¹⁴ F.A. Hayek, *El espejismo de la justicia social*, vol. II al lucrării *Derecho, legislación y libertad*, Unión Editorial, ed. a 2-a, Madrid 1988 (ed. a 3-a, 1994).

Contradicția inherentă a Securității Sociale¹⁵

Sistemul de Securitate Socială de stat este, încă de la origine, supus unei contradicții de nerezolvat, cauzatoare a tuturor problemelor. Sistemul de Securitate Socială dorește să exercite simultan funcțiile de „asigurare” și „asistență socială”, funcții radical incompatibile între ele.

Securitatea Socială îndeplinește o funcție de „asigurare” atunci când plătește prestații în funcție de o serie de formule care determină pensii mai mari pentru cei care au plătit contribuții mai mari pe parcursul unei perioade mai îndelungate. În plus, prestațiile sunt plătite beneficiarilor indiferent dacă aceștia au nevoie de ele sau nu. Aceste caracteristici (prestații în funcție de contribuții și plata lor indiferent de nevoi) sunt comune Securității Sociale și asigurărilor private care, din acest punct de vedere, se bazează pe aceleași principii.

Dar, în același timp, Securitatea Socială dorește să exercite o funcție de „asistență socială”. Această funcție este exercitată atunci când se plătesc prestații către colective considerate mai nevoiașе, fără a ține seama deloc (sau într-o mai mică măsură) de suma contribuțiilor și de perioada în care au fost efectuate plățile. Mai mult, conform acestei funcții „sociale”, se dorește să se realizeze un proces de redistribuire a veniturilor care este estimat a fi corect și care, după cum am văzut mai sus, nu poate fi acceptat prin optica liberală.

Cele două obiective pe care tocmai le-am descris sunt menționate adesea în lucrările de specialitate ca obiectivul de „echitate individuală” (asigurarea) și obiectivul de „echitate socială” (asistența socială).

Cu toate acestea, cele două funcții sunt strict și fundamental incompatibile, iar încercarea de îndeplinire a lor de către una și aceeași instituție, cea a Securității Sociale, are drept rezultat faptul că, din punct de vedere individual, Securitatea Socială este o „asigurare” extrem de deficitară, iar din punct de vedere social, un instrument de „asistență socială” foarte defectuos și nedrept. Nu este posibil să fie

¹⁵ Titlul se aseamănă cu acela al importanței cărți a lui Peter J. Ferrara, lucrare la care am apelat deseori pe parcursul acestui subcapitol. Vezi Peter J. Ferrara, *Social Security; The Inherent Contradiction*, Cato Institute, San Francisco, 1980.

atinse simultan obiective specifice ale „asigurării private”, care se bazează pe principiul acordării de prestații în funcție de contribuțiile realizate și indiferent de necesitatea individuală a beneficiarului, și obiective de justiție socială și distribuire a veniturilor, care presupun acordarea de prestații persoanelor nevoiașе, indiferent dacă au contribuit sau nu în cadrul sistemului.

Pe de o parte, dorința de a urmări obiectivul de justiție socială sau de asistență socială prin intermediul Securității Sociale afectează în mod evident principiul de „echitate individuală” (asigurarea), dat fiind că, după cum am văzut, finanțarea Securității Sociale prin distribuire influențează extrem de negativ economisirea și economia țării și creează o dinamică în cadrul căreia este imposibilă îndeplinirea obligațiilor asumate. În plus, dată fiind presiunea poverii financiare tot mai mari pe care o reprezintă persoanele pasive, sosește un moment în care Securitatea Socială trebuie să își reducă prestațiile și nu se mai încasează pensiile la care beneficiarii se așteptau în funcție de contribuțiile la sistem, realizate în trecut. Mai mult, contribuabilul individual către Securitatea Socială nu mai beneficiază de rentabilitatea financiară pe care, dacă ar fi vorba de un adevărat sistem privat de asigurări, ar obține-o din resursele economisite pentru a-și asigura pensia¹⁶.

Această inegalitate între ceea ce se cotizează și ceea ce se obține din sistem determină ca acesta să fie construit inevitabil pe baza noțiunii de coerciție și pe obligativitate pentru toți cetățenii, deoarece nu ne-am putea aștepta ca un sistem cum este cel al Securității Sociale să funcționeze prin afilierea voluntară la el: acei contribuabili care ar primi o sumă a prestațiilor mai mare decât contribuțiile, ar rămâne în sistem, în timp ce aceia ale căror contribuții ar fi mai mari decât prestațiile primite, ar părăsi sistemul, astfel încât nu s-ar putea menține echilibrul financiar al acestuia.

Mai mult, faptul că sistemul de Securitate Socială de stat trebuie să fie coercitiv prin însăși natura sa presupune, pentru mulți, că unicul organism potrivit pentru gestionarea sa este Administrația Statului (centrală sau autonomă). Acest fapt supune sistemul la o

¹⁶ Acest principiu teoretic este ilustrat de Peter J. Ferrara și John R. Lott, Jr. în „Rates of Return Promised by Social Security to Today's Young Workers”, *Social Security Prospects for Reform*, ed. Peter J. Ferrara, Cato Institute, Washington, 1985, p. 13-32.

serie de influențe politice care îl fac, *în esență, instabil*: politicienii sunt tentați să utilizeze programul pentru a-și atinge scopurile proprii, adesea pe spinarea participanților la sistem și a economiei generale a statului. Cazurile de cumpărare de voturi pe termen scurt prin modificări, reforme sau creșteri demagogice ale prestațiilor Securității Sociale sunt la ordinea zilei în numeroase democrații occidentale, printre care și cea spaniolă. Trebuie semnalat că această tendință afectează atât partidele care se găsesc la putere, cât și pe cele din opoziție¹⁷. Astfel, este neobișnuită situația spaniolă, în care anumite voci din opoziție, în loc să critice reforma inițiată de Administrație din cauză că este prea timidă și nu merge prea departe în cadrul procesului de liberalizare a sistemului, doresc să mențină conceptul de Securitate Socială așa cum l-am cunoscut până acum, ascunzând gravele probleme tehnice și etice care îl afectează în mod inevitabil.

Pe de altă parte, Securitatea Socială nu își îndeplinește obiectivele de „echitate socială”, deoarece plata prestațiilor se realizează indiferent dacă beneficiarii au nevoie de ele sau nu. Astfel, în numeroase cazuri, persoane tinere care se situează la cele mai reduse niveluri de venit și care luptă să își întrețină familia se văd obligate să renunțe la o parte substanțială a veniturilor proprii pentru a finanța pensiile persoanelor în vârstă care au mai puțină nevoie de venituri, sau care primesc pensii substanțiale din mai multe surse în același timp¹⁸.

¹⁷ Conform lui Hayek, „este ușor de înțeles că abandonarea totală a caracterului actuarial al sistemului, prin recunoașterea dreptului la un venit „adecvat” în favoarea celor care ating o anumită vârstă (și a tuturor celor care sunt în nevoie sau prezintă dizabilități), venitul care este determinat în general de majoritate (din care beneficiarii reprezintă o pondere importantă) transformă întreaga organizare într-o armă politică în favoarea demagogilor vânători de voturi” (*Los fundamentos de la libertad*, ed. cit., p. 365).

¹⁸ Desigur, după cum au demonstrat grafic Milton și Rose Friedman, „In addition to the transfer from young to old, Social Security also involves a transfer from the less well-off to the better-off. True, the benefit schedule is biased in favour of persons with lower wages, but this effect is much more than offset by another. Children from poor families tend to start work – and start paying employment taxes – at a relatively early age; children from higher income families at a much later age. At the other end of the life cycle, persons with lower incomes on the average have a shorter life span than persons with higher incomes. The net result is that the poor tend to pay taxes for more years and receive benefits for fewer years than the rich – all in the name of helping the poor!”, *Free to Choose*, ed. cit., p. 106-107.

Ca o concluzie, este clar că elementele de „asigurare” care există în cadrul Securității Sociale eșuează sistematic și fac inefficient programul de „asistență socială” pe care pretinde să îl ducă la bun sfârșit Securitatea Socială, și viceversa.

Nu se poate înțelege problematica Securității Sociale, nici nu se poate începe o reformă serioasă a acesteia atât timp cât nu este înțeleasă contradicția esențială între obiectivele care se doresc a fi îndeplinite prin intermediul Securității Sociale. *Nu se poate concepe nicio reformă serioasă a Securității Sociale care să nu se bazeze pe principiul fundamental de separare a celor două obiective și atingerea lor prin intermediul unor instituții diferite.*

Obiectivul de „echitate socială” trebuie urmărit inițial¹⁹ printr-un sistem de asistență socială de stat, finanțat din bugetul general al Statului (deci prin „sistemul de distribuție”), care să ofere prestații beneficiarilor în funcție de situația lor de necesitate și care să garanteze tuturor cetățenilor *nevoiași* obținerea unei pensii minime.

Dimpotrivă, acordarea de pensii peste nivelul minim necesar, în funcție de dorințele și capacitatea economică a fiecărui cetățean, de numărul de ani cât a contribuit și de suma contribuțiilor respective, trebuie să se realizeze printr-un sistem bazat pe *asigurări de viață* și *planuri private de pensii individuale și colective* și, prin urmare, pe principiile și tehnicile specifice sectorului privat al asigurărilor.

Numai în acest mod se va reuși atingerea a două obiective considerate a fi extrem de necesare în societatea noastră, fără contradicții sau probleme economice grave. Și orice reformă parțială a sistemului de Securitate Socială de stat trebuie să se realizeze având întotdeauna în minte ideea-cheie că în centrul tuturor problemelor se găsește contradicția menționată și, prin urmare, drumul corect al reformei constă în identificarea acestei contradicții și în reducerea și depășirea treptată a acesteia.

¹⁹ Spun „inițial” deoarece guvernul este și foarte inefficient în acordarea de ajutoare celor în nevoie și nu poate concura din punct de vedere tehnic și economic în această sarcină cu o armată de antreprenori concurenți care își dedică eforturile și ingeniozitatea pentru a descoperi nevoile actuale ale săracilor, găsind și verificând constant noi moduri de a le satisface în orice circumstanță specifică de timp și loc. În domeniul specific al solidarității umane, interacțiunea și antreprenoriatul uman libere, deci caritatea privată, sunt mult mai eficiente și mai etice decât coerciția sistematică din partea guvernului (deci, socialismul).

II. MODELUL IDEAL DE SECURITATE SOCIALĂ DIN PERSPECTIVĂ LIBERALĂ

Problemele tehnice și etice comentate în subcapitolul anterior ar fi evitate dacă resursele financiare pentru plata pensiilor pentru limită de vârstă, văduvie, invaliditate sau de orfan ar proveni din trei surse diferite: în primul rând, un nivel minim de *asistență socială*, oferit de stat, cu caracter secundar și numai pentru aceia care nu au putut, oricare ar fi motivul, să își asigure acel minim pe cont propriu. În al doilea rând, cu caracter dominant, ar fi pensiile provenite din *asigurările de viață și planurile private de pensii* de natură individuală și colectivă; iar în al treilea rând, ar trebui menționată *economisirea individuală* pe care fiecare ar reuși să o realizeze de-a lungul vieții.

Planurile private de pensii sunt sisteme private care apar la nivel de companie sau grupuri de companii, organizații profesionale etc., în virtutea cărora se creează un *fond financiar* pe parcursul întregii vieți active a lucrătorilor, care poate face față plății pensiilor viageră pentru limită de vârstă odată ce lucrătorii s-au pensionat. De asemenea, fondul permite plata prestațiilor prevăzute în plan în caz de deces sau invaliditate (pensii de văduvie, de orfan sau de invaliditate).

Acest sistem descris atât de simplu, care a apărut în mod spontan²⁰ și a atins deja o enormă dezvoltare în majoritatea statelor industrializate din Occident, permite rezolvarea simultană a două

²⁰ „Este paradoxal ca statul să dorească să justifice planificarea centralizată într-un domeniu în care, poate chiar mai evident decât în altele, se observă că noile instituții nu au fost rodul unui plan prestabilit, ci rezultatul unui proces gradual și evolutiv. Conceptul nostru modern de prevenire a riscurilor prin intermediul asigurării nu reprezintă creația cuiva care a găsit o soluție rațională în mod conștient, după ce s-a aflat în nevoie. Suntem atât de familiarizați cu mecanica asigurărilor, încât pare firesc să ne gândim că orice om inteligent, după o scurtă reflecție, le-ar descoperi repede principiile. Evoluția istorică a asigurărilor proclamă cât de greșit este să se pretindă că progresul lor ulterior ar trebui să se realizeze exclusiv pe cale statală. S-a afirmat corect că «nimeni nu a înființat asigurările maritime în modul în care s-au creat ulterior asigurările sociale» și că tehnica actuarială actuală se datorează «multiplelor contribuții ale oamenilor, unele anonime, altele cunoscute, care încet-încet au elaborat un sistem de o asemenea perfecțiune, încât este mult superior celor mai perspicace creații ale oricărei minți individuale» (Hayek, *Los fundamentos de la libertad*, ed. cit., p. 360).

probleme grave: pe de o parte, face posibilă creșterea considerabilă a economisirii globale a statului, favorizând astfel ieșirea din criză și dezvoltarea economică; pe de altă parte, rezolvă problemele tehnice și etice ale Securității Sociale, pe care le-am comentat deja, și care rezultă pur și simplu din faptul că o generație are grijă de cealaltă prin intermediul sistemului financiar de redistribuire.

Efectul favorabil asupra economisirii se produce deoarece contribuțiile care sunt efectuate în prezent către Securitatea Socială de către angajatori și angajați și care sunt destinate imediat persoanelor pensionate, sub forma pensiei, s-ar îndrepta către fonduri de pensii care ar crește enorm resursele financiare disponibile pentru economia națională. Acest lucru ar stimula investiția, scoțând la liman companii și proiecte economice care în prezent nu sunt viabile din lipsa resurselor financiare necesare. Sistemul de planuri private de pensii ar face posibile, pe termen mediu: 1) *finanțarea pensiilor pentru limită de vârstă fără a produce tensiuni* și nici probleme financiare și fără a afecta economisirea globală a țării, ci, dimpotrivă, încurajând-o; 2) *reducerea costurilor cu forța de muncă*, scăzând rata șomajului la nivel național, dat fiind că, prin sistemul actuarial de capitalizare, efectuând contribuții mai reduse decât cele care se efectuează în prezent către Securitatea Socială, s-ar putea garanta același nivel de pensii care se plătesc în prezent; acest efect este foarte ușor de înțeles, deoarece în prezent nu se obține niciun fel de rentabilitate din contribuțiile care se plătesc la Securitatea Socială, în timp ce, dimpotrivă, în sistemul planurilor private de pensii, rentabilitatea financiară a contribuțiilor care alcătuiesc fondurile este extrem de importantă și reduce semnificativ costul total final al prestațiilor; 3) *creșterea salariului real al lucrătorilor*, ca o consecință a avântului economic constatat în țară și care ar fi rezultatul unei mai mari afluențe de fonduri financiare spre investiția productivă la rate mai mici ale dobânzii²¹.

Mai mult, însă, sistemul planurilor private de pensii ar rezolva problema pe care o presupune în prezent faptul că o generație are

²¹ „A man who is forced to provide of his own account for his old age must save a part of his income or take out an insurance policy. A nation cannot prosper if its members are not fully aware of the fact that what alone can improve their condition is more and better production. And this can only be brought about by increased saving and capital accumulation”. Ludwig von Mises, „Economic Aspects of the Pension Problem”, *Planning for Freedom*, ed. cit., p. 92-93.

grijă de alta, punând punct tensiunilor și conflictelor sociale inevitabile pe care le generează sistemul actual de Securitate Socială analizat.

Crearea fondurilor de pensii pe timpul vieții active a lucrătorilor le-ar permite acestora ca, odată pensionați, *să nu depindă de generațiile mai tinere*, ci de fondurile pe care ei înșiși le-au generat pe parcursul etapei lor active. Este vorba, pur și simplu, de aplicarea la nivel public a principiului elementar al auditului costurilor, în virtutea căruia costurile trebuie recunoscute în momentul în care se produc și nu ulterior. Cu alte cuvinte, costul prestațiilor celor pensionați trebuie să provină din produsele realizate în timp ce lucrau (sistemul de planuri private de pensii) și nu din bunurile și serviciile care au fost produse ulterior de alte persoane care nu au nimic de-a face cu acei pensionari (sistemul de Securitate Socială bazat pe redistribuire). Dacă fiecare generație se ocupă de sine, se evită conflictele dintre generații, care nu au o rezolvare și care au fost create artificial de Securitatea Socială actuală.

În cele din urmă, planurile private de pensii lasă loc unei bogate varietăți de soluții și alternative în ceea ce privește crearea diferitelor formule de determinare a pensiilor, a vârstei, a sistemelor de pensionare etc. Planurile private de pensii constituie un mecanism care permite satisfacerea nevoilor de *flexibilitate* existente în cadrul oricărei companii și adaptarea lor la o abordare mult mai flexibilă și *umană* a problemei pensionării din punctul de vedere al lucrătorului.

Cum s-ar rezolva pe piață problema instrumentării planurilor private de pensii? În principiu, este absurd să se teoretizeze *a priori* pe marginea modului în care s-ar rezolva pe piață problema satisfacerii cererii oricărui bun și serviciu în general și a planurilor private de pensii în particular²². Totuși, orientându-ne după experiența mai

²² Desigur, nu putem deține astăzi cunoașterea pe care o vor crea în viitor antreprenorii pentru a rezolva toate problemele și provocările legate de propunerea de privatizare a Securității Sociale. Totuși, în acest domeniu concret suntem cât se poate de norocoși, deoarece ne putem servi de importante indicii prin simpla observare a evoluției din trecut a asigurărilor de viață și a planurilor private de pensii. După cum a afirmat Kirzner, cu toată precizia: „The circumstance that precludes our viewing the future of capitalism as a determinate one is the very circumstance in which, with entrepreneurship at work, we are no longer confined by any scarcity framework. It is therefore the very absence of this element of determinacy and predictability that, paradoxically, permits us to feel

vastă existență în alte state, precum și după dezvoltarea incipientă a sectorului în Spania, putem distinge două mari grupuri de instrumente de finanțare a planurilor private de pensii, în funcție de utilizarea sau neutilizarea unei companii de asigurări de viață. Conform primului sistem, în polița de asigurare sau contractul planului de pensii se include regulamentul planului în condițiile particulare, în care se reglementează în detaliu prestațiile și diferitele situații ale planului de pensii. De asemenea, se poate utiliza un fond de pensii cu personalitate juridică sau nu, gestionat de un administrator profesionist și cu intervenția unei entități financiare bancare pentru realizarea și depunerea investițiilor. Aceste fonduri de pensii care nu sunt asigurate se utilizează de obicei atunci când este vorba despre colective suficient de mari, pentru care stabilitatea tehnică previzibilă este mai mare și în care, prin urmare, asigurarea nu este atât de importantă.

Principalele avantaje ale instrumentelor de finanțare oferite de companiile de asigurări de viață sunt de natură tehnică și administrativă. Din punct de vedere tehnic, trebuie avut în vedere că firmele de asigurări de viață oferă soluții optime de aproape două secole unei probleme identice cu aceea pe care o reprezintă în prezent planurile private de pensii, adică garantarea capitalurilor sau a pensiilor în caz de supraviețuire sau deces. Instituția asigurării de viață și-a îndeplinit perfect rolul în situații economice și istorice care, de multe ori, au fost atât de adverse, încât nu au putut fi suportate de alte instituții financiare fără ajutorul financiar al guvernului. Acest lucru a fost posibil datorită unui ansamblu de *principii* actuariale, financiare și contractuale care s-au dezvoltat și s-au consolidat treptat timp de mai multe generații și care evoluează în continuare în mod spontan²³. Din punct de vedere administrativ, companiile de

confidence in the long run vitality and progress of the economy under capitalism". Israel M. Kirzner, *Discovery and the Capitalism Process*, The University of Chicago Press, Chicago 1985, p. 168.

²³ Desigur că și instituția tradițională a asigurărilor de viață poate fi coruptă, mai ales dacă principiile sale sunt abandonate mai mult sau mai puțin sub pretextul unei „deregularizări financiare” sau al amestecului cu instituții bancare străine ei. Un exemplu istoric al coruperii instituției asigurării de viață este cel care îl are în centru pe John Maynard Keynes în perioada în care a fost președinte al National Mutual Life Assurance Society din Londra. În timpul președinției sale, a promovat nu numai investițiile *ad-hoc* în rentă variabilă în locul titlurilor tradiționale de investiții cu rentă fixă, ci și o serie de principii contabile neortodoxe la valoarea

asigurări de viață sunt obișnuite să utilizeze o serie de procese uniforme și informatice pentru un număr substanțial de polițe care, împreună cu serviciile actuariale și financiare specifice lor, fac posibile economii de scară foarte semnificative în administrarea planurilor de pensii. În cele din urmă, companiile de asigurări de viață oferă o varietate extrem de mare de contracte de planuri private de pensii care satisfac diferitele nevoi existente pe piață (contracte cu renta amânată, depozite în administrare etc.).

Cu toate acestea, există multe cazuri particulare în care se consideră mai potrivit un fond separat al companiei și care să nu fie asigurat. Este vorba mai ales de cazul companiilor de mari dimensiuni, în care fondurile respective singure ar fi comparabile chiar cu acelea ale companiilor celor mai puternice de asigurări de viață. Totuși, trebuie insistat pe faptul că, deși fondul nu este contractat cu o companie de asigurări de viață, trebuie acționat mereu ca și cum ar fi vorba despre o companie de asigurări de viață, deci utilizând criteriile actuariale, de solvență și de conservatorism financiar specifice acestui gen de instituții.

III. STRATEGIE PENTRU REFORMA SECURITĂȚII SOCIALE

Trebuie să începem cu o serie de considerații pe marginea problemicii pe care o presupune strategia politică liberală pentru a obține reformele și reușitele oportune, nu numai în domeniul Securității Sociale, ci și în oricare altele care alcătuiesc ideologia liberală.

pieței și chiar distribuirea dividendelor posesorilor de polițe în contul unor venituri nerealizate. Toate aceste agresiuni tipic keynesiene împotriva principiilor tradiționale ale asigurărilor de viață au fost pe punctul de a-l costa solvența companiei sale odată cu sosirea Marii Depresiuni. Influența negativă a lui Keynes asupra sectorului asigurărilor de viață din Marea Britanie se poate simți chiar și în prezent și, într-o oarecare măsură, a afectat și piața americană. Întoarcerea la principiile de bază tradiționale în instituția asigurărilor de viață este o condiție indispensabilă pentru orice reformă serioasă, bazată pe privatizarea sistemului de Securitate Socială de stat. Vezi Nicholas Davenport, „Keynes in the City”, în *Essays on John Maynard Keynes*, ed. Milo Keynes, Cambridge University Press, 1975, p. 224-225.

a) Câteva principii strategice de bază

Pericolul cel mai mare al oricărei strategii liberale este căderea în *pragmatismul politic de zi cu zi*, uitând obiectivele de îndeplinit, în virtutea unei presupuse imposibilități politice de a le atinge pe termen scurt. Această strategie este extrem de periculoasă și în trecut a avut efecte foarte dăunătoare asupra ideologiei liberale. Pragmatismul a fost motivul sistematic pentru care, în scopul obținerii sau păstrării puterii politice, s-au convenit și s-au adoptat decizii politice adesea incoerente în esență cu acelea care ar fi trebuit să constituie obiectivele liberale supreme. În plus, discuția exclusivă pe marginea a ceea ce, pe termen foarte scurt, era fezabil din perspectivă politică, punând pe un plan secund sau uitând complet obiectivele finale, a împiedicat necesara studiere detaliată și procesul de diseminare a acestor obiective, ceea ce a cauzat pierderea neîncetată a conținutului ideologiei liberale, care în multe cazuri a ajuns să fie complet estompată și diluată de alte programe, interese și ideologii.

Așadar, strategia corectă pentru reforma liberală trebuie să se bazeze pe un principiu de natură *duală*. Această strategie constă, pe de o parte, în studierea constantă și *educarea* publicului în direcția obiectivelor finale care se doresc a fi atinse pe termen mediu și lung și, pe de altă parte, în realizarea pe termen scurt a unei politici de apropiere de acele obiective care să fie întotdeauna *coerentă* cu acestea. Numai această strategie permite ca pe termen mediu și lung să devină posibil din punct de vedere politic ceea ce în prezent poate părea foarte greu de atins²⁴.

Revenind la tema care ne preocupă, Securitatea Socială, în următoarele două subcapitole vom propune un proces de reformă a acesteia proiectat ținând seama de strategia descrisă.

b) Etapele reformei Securității Sociale

În tabelul de pe pagina următoare au fost incluse cele patru etape de bază ale reformei Securității Sociale, care evoluează în mod firesc de

²⁴ Vezi lucrarea clasică a lui William H. Hurt, *Politically Impossible...?*, Institute of Economic Affairs, Londra 1971. (O versiune spaniolă a acestei cărți a fost publicată de editura Unión Editorial cu titlul *El economista y la política*, Madrid, 1974.)

la dreapta la stânga, deci de la cele mai puțin, la cele mai „progresiste” din perspectivă liberală.

Prima etapă se caracterizează prin existența unei Securități Sociale de stat clasice, în stilul lui Bismarck.

A doua etapă se caracterizează în principal prin reducerea prestațiilor garantate de sistemul de Securitate Socială de stat și, în consecință, prin apariția unui oarecare mediu pentru dezvoltarea planurilor private de pensii. De asemenea, în această a doua etapă se poate lua în considerare apariția unei disocieri din punct de vedere financiar a sistemului de Securitate Socială, astfel încât să se înceapă a se vorbi despre o pensie minimă pentru toți cetățenii care se finanțează din bugetul general al statului și peste care se suprapune pensia garantată de sistemul de Securitate Socială de stat. *Evoluția de la prima la a doua etapă este cea care pare că a fost inițiată timid de anumite guverne socialiste europene aflate la putere în prezent (Spania, Italia etc.).*

A treia etapă se caracterizează prin faptul că, deși se menține sistemul de afiliere obligatorie la sistemul public de previziune socială, acesta este împărțit pe două niveluri. Primul nivel reprezintă, ca în etapa a doua, o pensie minimă garantată de stat și finanțată prin bugetul general al acestuia. Al doilea nivel, însă, deși este obligatoriu, se poate gestiona prin asigurări de viață și planuri private de pensii, menținând un sistem public de Securitate Socială doar cu un rol secundar (cazul Marii Britanii de până acum) sau în absența totală a acestuia (cazul Elveției).

A patra etapă răspunde obiectivului final spre care trebuie să ne îndreptăm și care se bazează, după cum am explicat deja, pe reducerea rolului statului în stabilirea unui sistem de asistență care să acorde, în mod subsidiar, prestații minime pentru necesități demonstrate²⁵. Restul previziunii s-ar realiza privat prin asigurări de viață și planuri *private* de pensii, individuale și colective.

²⁵ Poate exista și o a *cincea* etapă, în care până și ajutorul pentru cei săraci aflați cu adevărat în nevoie ar putea fi privatizat și lăsat în mâinile carității private. Din motivele descrise în nota 19, acest sistem complet privat ar fi mult mai etic și mai eficace decât intervenția guvernului, chiar dacă acesta ar avea un rol extrem de limitat și pur secundar.

ETAPELE REFORMEI SECURITĂȚII SOCIALE (S.S.)

A 4-a etapă	A 3-a etapă	A 2-a etapă	1-a etapă
1. Asistență socială (pe baza nevoilor demonstrate și plătită din bugetul general al statului)	1. Pensie minimă de stat (bugetul general)	Niveluri 1. Pensie minimă de stat (bugetul general)	1. Securitate Socială de stat clasică
2. Asigurări de viață și planuri private de pensii (colective și voluntare)	2. Planuri private de pensii (obligatoriu până la nivelul de 50%-60% din salariu, voluntar peste acest nivel)	2. Pensie din contribuție către S.S. (60%-70% din salariu)	Nivel unic (90%-100% salariu)
3. Economisire individuală	3. Economisire individuală	3. Planuri private de pensii (colective și voluntare) 4. Economisire individuală	
Poziția relativă a diferitelor state	ELVEȚIA ITALIA	MAREA BRITANIE	FRANȚA SPANIA

 Sisteme *mai* progresiste (din perspectiva libertății individuale) Sisteme *mai puțin* progresiste

Având în vedere schema prezentată, este evident că reforma Securității Sociale, din punct de vedere liberal, trebuie să reunească următoarele caracteristici:

1) trebuie să presupună în orice caz un progres spre stânga tabelului pe care îl analizăm, adică să fie orientată în orice caz spre etapa a patra.

2) în niciun caz nu trebuie să se ia decizii politice care să presupună o îndepărtare totală sau parțială de această direcție (criteriul de coerență cu obiectivul final).

3) modelul de reformă pe termen scurt a Securității Sociale trebuie să fie în mod evident mai îndrăzneț decât cel proiectat de numeroase guverne actuale. Adică *trebuie să stabilim o strategie pe termen scurt de reformă a Securității Sociale care să permită trecerea direct de la etapa unu la etapa trei*. În continuare vom stabili trăsăturile fundamentale ale acestei reforme.

c) Linii fundamentale ale proiectului politic liberal pe termen scurt pentru reforma Securității Sociale

Reforma propusă constă în trecerea de la etapa unu, actuală, la etapa a treia, lăsând pentru mai târziu, odată consolidată reforma, studiul unui al doilea capitol necesar al acesteia (trecerea de la a treia etapă la cea de-a patra)¹.

Reforma liberală a Securității Sociale ar trebui să se realizeze conform următoarelor mari direcții:

1) Reglementarea și sprijinirea fiscală a planurilor private de pensii, favorizându-le dezvoltarea și *înscriindu-i în ele pe toți angajații tineri care își încep viața profesională*. S-ar reuși astfel ca grupul actual de pensionați și activi să se transforme într-un grup pe cale de dispariție, punându-se în felul acesta o limită în calea agravării problemelor actuale.

¹ Aceasta este reforma cea mai urgentă în numeroase state din Europa continentală și din America de Sud. Pentru state ca Elveția, S.U.A., Chile, care sunt foarte avansate în ceea ce privește reformele necesare, se poate vorbi despre un salt definitiv la etapele a 4-a și a 5-a.

2) Trebuie să se fixeze un prim nivel de pensie, cu caracter minim (care să se stabilească la un procent din salariul minim de aproximativ 50%), a cărui plată să se facă din bugetul general al statului. Al doilea nivel poate fi în continuare, deocamdată, de natură obligatorie, până la un anumit nivel (nu mai mare de 50% din salariul final). Cu toate acestea, *administrarea acestui al doilea nivel trebuie să fie făcută prin intermediul asigurărilor de viață și a planurilor private de pensii*, și numai acele companii care nu își constituie voluntar propriul fond, vor contribui și vor continua să facă parte din sistemul de Securitate Socială de stat. Cum este logic, asigurările de viață și planurile private de pensii vor putea garanta pensii peste nivelul minim obligatoriu al acestui al doilea nivel (50% din salariul final).

3) Trebuie să se permită ca o parte din contribuțiile colectate în prezent de către Securitatea Socială să ajungă la planurile private de pensii. Din experiența altor state (Marea Britanie și Chile), companiile care optează pentru administrarea privată a celui de-al doilea nivel își vor vedea reduse contribuțiile la Securitatea Socială, însă vor continua să vireze către aceasta o serie de contribuții reduse, pentru a ajuta la finanțarea pensiilor în curs de plată până la stingerea lor.

4) Securitatea Socială și Statul trebuie să continue să se ocupe de plata pensiilor către pensionarii deja existenți, iar pensiile acestea trebuie să fie finanțate din impozite și din celelalte contribuții care se plătesc în continuare către Securitatea Socială.

5) Ar fi nevoie ca persoanelor care lucrează să li se acorde libertatea de a decide dacă doresc să continue în vechiul sistem de Securitate Socială sau să se transfere într-un nou sistem bazat pe planuri private de pensii. În acest scop, ar trebui să fie recunoscut un *bon echivalent cu valoarea actuarială* a sumei cotizate către sistemul de Securitate Socială de stat, pentru acei angajați care, aflați în plină carieră profesională, decid să se înscrie în noul sistem de planuri private de pensii.

6) Colectivul actual de pensionați ar fi alcătuit dintr-un grup de persoane care ar dispărea de-a lungul unei generații. Această situație presupune că *acel cost financiar de tranziție la noul sistem se va reduce treptat* în anii următori, rămânând disponibilă o sumă tot mai mare din contribuțiile către Securitatea Socială, care ar putea fi destinată creșterii dotării asigurărilor de viață și a planurilor private de pensii,

reducerii obligației totale de achitat de către companii și lucrători pentru întreținerea celor două sisteme (cel nou al planurilor private de pensii și cel vechi, de eliminat, în raport cu aceia deja pensionați), sau orice altă combinație a acestor două obiective.

7) În planul propus la început se prevede ca acele companii care nu optează pentru gestionarea problemei pensiei angajaților prin intermediul unei asigurări de viață sau al unui plan privat de pensii, să participe și să cotizeze în continuare la Securitatea Socială. Totuși, pare a fi convenabilă încurajarea într-o asemenea măsură a creării planurilor private de pensii (prin tratamentul fiscal aplicat lor² etc.), încât sistemul de Securitate Socială să devină cu adevărat *un sistem pe cale de dispariție* în următorii ani, fiind utilizat de un număr din ce în ce mai mic de companii (cazul Marii Britanii).

8) În cele din urmă, va trebui să se reglementeze dacă transferul spre noul sistem de planuri private de pensii va fi rezultatul unei *decizii la nivel de companie* (așa cum se întâmplă în cazul Marii Britanii, unde companiile care decid înființarea unui plan privat de pensii trebuie să își acopere toți angajații, fără a face distincție dacă aceștia se află sau nu aproape de pensionare), sau *la nivel individual* (cum se întâmplă în cazul chilian, stat mult mai progresist în acest sens); ambele sisteme își au propriile avantaje și dezavantaje și necesită o analiză amănunțită din punct de vedere tehnic și politic, analiză care depășește în mod clar subiectul acestei lucrări³.

² Sunt întru totul de acord cu Roger Garrison, atunci când afirmă: „Politically viable reforms may involve distortions of their own, such as the distortions associated with the tax-exempt status of retirement savings. These distortions, though lamentable, may be unavoidable feature of any successful strategy designed to hasten the end of the coercive and inefficient Social Security program”. Vezi lucrarea sa „Misdirection of Labor and Capital under Social Security”, *Cato Journal*, vol. 3, nr. 2, toamna 1983, p. 529.

³ În continuare vom rezuma caracteristicile pe care le prezintă două modele de reformă a Securității Sociale, care indică într-o direcție corectă și care pot presupune un ghid pentru reforma viitoare a Securității Sociale în multe state europene și hispano-americane.

Cea mai importantă caracteristică a reformei Securității Sociale britanice constă în faptul că permite contractarea privată, în afara sa, a unei mari părți a prestațiilor. Istoria luptei politice în favoarea contractării private a prestațiilor sociale a început în 1960. Inițial, Partidul Conservator a fost în favoarea sistemului de privatizare,

iar Partidul Laburist s-a opus. De fiecare dată când un partid a ajuns la putere, și-a stabilit propriul program de reformă a Securității Sociale, modificând sistemul care fusese stabilit de celălalt partid în legislatura precedentă. Și tot așa, până când, în 1978, în Marea Britanie s-a stabilit cel mai amplu sistem de contractare privată a prestațiilor Securității Sociale de până atunci, rezultat al consensului între Partidul Conservator și Partidul Laburist.

În esență, Marea Britanie are două tipuri de prestații ale Securității Sociale. Primul nivel, de natură obligatorie, plătește un nivel minim de pensie, primită de toți lucrătorii odată ce se pensionează, indiferent de veniturile lor și de valoarea contribuției plătite. Al noilea nivel, însă, se calculează în funcție de venituri. Trăsătura cea mai importantă a sistemului britanic este că permite ca al doilea nivel de pensii să poată fi contractat de către companii în afara sistemului de Securitate Socială de stat, prin intermediul unui instrument privat de finanțare a planurilor de pensii. Această posibilitate este permisă atâta timp cât planul privat de pensii al companiei oferă prestații care să fie cel puțin la fel de bune ca acelea pe care le-ar fi primit lucrătorii dacă ar fi rămas în sistemul de Securitate Socială de stat.

Conform sistemului britanic, fiecare lucrător care, prin intermediul companiei sale, a contractat prin sistemul privat al doilea nivel al Securității Sociale, obține o reducere anuală de 227 lire din contribuții, în schimbul renunțării la dreptul de a primi o pensie anuală de 40,53 lire de la sistemul de Securitate Socială de stat (toate aceste date sunt calculate în funcție de salariul mediu care se câștiga în aprilie 1978). În aprilie 1983, noul sistem a împlinit 5 ani, iar până la această dată s-a considerat că și-a atins obiectivele cu succes. *În 5 ani, peste 45% dintre lucrătorii britanici au contractat al doilea nivel al Securității Sociale prin intermediul planurilor private de pensii.* Și, chiar mai important, statul britanic a redus la jumătate valoarea actuală a obligațiilor viitoare, deja convenite, pe care le reprezentau pensiile aferente celui de-al doilea nivel al Securității Sociale. În total, se poate estima că valoarea actuală a obligațiilor viitoare ale tuturor prestațiilor Securității Sociale britanice a scăzut cu 30% datorită adoptării sistemului de contractare privată, într-o perioadă de numai cinci ani. Aceste rezultate sunt extrem de încurajatoare, deoarece demonstrează cât de înșelătoare sunt acele voci care se consideră suficient de autorizate pentru a declara că ar fi imposibilă stabilirea unui sistem bazat pe capitalizare dat fiind costul său ridicat, dacă nu ar avea loc de-a lungul unei perioade de mai multe generații (vezi, de exemplu, Michael T. Boskin, „Alternative Social Security Reform Proposals”, raport întocmit pentru National Commission of Social Security Reform, 20 august 1982).

Trebuie menționat că, inițial, alegerea de a contracta prestațiile Securității Sociale în afara acesteia nu era de natură individuală, ci o opțiune acordată numai angajatorilor. Cu alte cuvinte, oamenii de afaceri sunt cei care pot contracta, printr-un plan privat de pensii, al doilea nivel de prestații al Securității Sociale. Totuși, în numeroase cazuri, această contractare este rezultatul negocierii colective între omul de afaceri și angajați. În al doilea rând, oamenii de afaceri nu pot include în planul privat de pensii numai o parte din angajați, lăsând cealaltă parte în sistemul de Securitate Socială de stat. Dacă se ia decizia creării unui sistem de planuri private de pensii, trebuie să se facă pentru toți angajații, inclusiv aceia care

d) Alte aspecte strategice

ar fi mai puțin avantajați de schimbare, aflându-se mai aproape de pensie, și al căror cost prin planurile private de pensii este extrem de ridicat.

În al treilea rând, trebuie semnalat că reducerea contribuțiilor pe care le presupune contractarea celui de-al doilea nivel de prestații în afara Securității Sociale este identică pentru toți lucrătorii, indiferent de vârsta și nivelul lor de venituri.

Principalele diferențe între sistemul chilian și cel britanic sunt următoarele:

În primul rând, spre deosebire de ceea ce se petrece în Marea Britanie, alegerea între a contracta sau a nu contracta privat prestațiile sociale se realizează la nivel individual de către fiecare angajat, și nu la nivelul companiei ca urmare a unei decizii a angajatorului. *În acest sens, sistemul chilian este mult mai avansat din punct de vedere social decât cel britanic.*

În al doilea rând, reducerea contribuțiilor către Securitatea Socială pentru acei lucrători care ar decide să contracteze prestațiile în afara acesteia este de 10 puncte. Cu alte cuvinte, acei lucrători care rămân în sistem vor plăti o contribuție totală de 27% din salariu; cei care decid să contracteze prestațiile în afara sistemului de Securitate Socială de stat vor plăti o contribuție de 17%. Astfel, diferența de 10% reprezintă ceea ce, teoretic, se alocă pentru constituirea fondurilor planurilor private de pensii. O altă caracteristică tipică a sistemului chilian o reprezintă faptul că administrația a emis o serie de bonuri care prezintă valoarea contribuțiilor realizate până la data reformei Securității Sociale. Astfel, la data pensionării aceste bonuri vor genera pensii care le vor crește pe cele obținute din sistemul privat. Reforma Securității Sociale chilienne a avut un succes enorm, dat fiind că, numai într-un an, peste 50% dintre lucrătorii chileni au decis să își contracteze securitatea socială prin intermediul sistemelor private.

Trebuie menționat că în modelul chilian și în cel britanic are loc o reducere semnificativă a contribuțiilor acelor lucrători care decid, prin intermediul companiilor lor sau ei înșiși, să contracteze al doilea nivel de prestații al Securității Sociale prin sisteme private. Totuși, în ciuda reducerii, mai există contribuții extrem de mari către sistemul de Securitate Socială de stat. Aceste contribuții sunt necesare pentru ca sistemul să se poată ocupa în continuare de pensiile în curs de plată și de cele ale lucrătorilor care se apropie de momentul pensionării și care nu optează pentru trecerea la sistemul privat de Securitate Socială. Faptul că reducerea contribuțiilor este sensibil mai mică decât cea necesară din punct de vedere actuarial demonstrează că *majoritatea populației, atât în Chile, cât și în Marea Britanie, a fost dispusă să plătească un cost total mai mare al contribuțiilor, în schimbul contractării unei părți semnificative a prestațiilor sociale prin intermediul sistemelor private.* Cu alte cuvinte, oamenii sunt dispuși să plătească pentru „a ieși” din sistemul de Securitate Socială de stat, iar acest lucru este extrem de favorabil, deoarece permite stimularea finanțării procesului tranzitoriu de reformă a Securității Sociale și mai ales sunt dispuși să finanțeze în continuare pensiile în curs de plată ale celor pentru care reforma necesară a sosit prea târziu.

Este evident că o reformă în profunzime a Securității Sociale, cum este cea pe care tocmai am propus-o și de care au nevoie economia și societatea spaniolă, nu va fi posibilă *atât timp cât nu se mobilizează o serie de forțe sociale și politice în această direcție*. Este vorba despre un proces care trebuie proiectat în mod corect⁴. Prin urmare, punctele esențiale ale strategiei specifice de reformare profundă a Securității Sociale sunt următoarele:

1) *Să existe o schemă clară și simplă privind direcția de urmat și motivele acesteia*. După cum am indicat deja, este vorba despre o schemă clară a ceea ce trebuie să fie sistemul ideal de previziune publică și privată. Această schemă trebuie să se bazeze pe oricâte studii actuariale, statistice și economice este nevoie, dar în ultimă instanță trebuie să se cristalizeze într-o serie elementară de principii pe care le-am comentat deja, între care ar trebui evidențiate următoarele:

- problemele Securității Sociale își au originea în faptul că în cadrul ei se dorește să se atingă obiective *contradictorii* de echitate individuală și echitate socială;

- sistemul actual de Securitate Socială nu este cel mai potrivit pentru a atinge obiectivele de echitate socială pe care și le stabilește. Aceste obiective trebuie urmărite prin intermediul unui sistem dezvoltat de asistență socială;

- cea mai bună modalitate de a atinge obiectivele de echitate individuală este prin intermediul instituțiilor private existente pe

⁴ Vezi James Buchanan, „Dismantling the Welfare State”, capitolul 16 din *Liberty, Market and State; Political Economy in the 1980s*, Harvester Press, Marea Britanie, 1986, p. 175-185. Sunt de acord cu Buchanan că orice program de reformă a Securității Sociale care se vrea dus la bun sfârșit trebuie să se bazeze pe a convinge publicul că schimbarea structurilor actuale este spre binele tuturor (sau cel puțin nimeni nu va avea de pierdut), însă cred că mecanismul de *contractare* privată sau „eliberare” pe care îl propun este mai simplu decât propunerea sa de „a plăti” individual valoarea actuală a tuturor obligațiilor asumate, finanțând aceste plăți prin emiterea de datorie publică suplimentară (*ibidem*, p. 182). În plus, mecanismul pe care îl propun pare să fie cel mai potrivit pentru a arăta preferințele sociale în ceea ce privește reforma Securității Sociale și mai ales dacă publicul în general dorește să plătească în mod voluntar contribuții mai mari în schimbul contractării unei părți semnificative a prestațiilor sociale prin intermediul sistemelor private, așa cum s-a întâmplat în Marea Britanie și Chile, unde majoritatea populației a demonstrat că era dispusă să plătească pentru a „ieși” din sistemul public.

piață care se bazează pe tehnici de asigurări de viață, ajutor reciproc, previziune privată individuală și colectivă;

- sistemul de asistență socială trebuie să aibă un caracter secundar și să fie finanțat din bugetul general al statului;

- sistemul de previziune individuală trebuie să fie finanțat de membrii săi (indiferent dacă din punct de vedere juridic contribuțiile aferente sunt plătite de companii sau de lucrători);

- reforma trebuie începută cât mai repede: orice pas în direcția oricăruia dintre aceste principii este unul pozitiv;

- trebuie evitată încălcarea acestor principii în schimbul obținerii de avantaje pe termen scurt în negocierea politică sau colectivă.

2) *Este necesar să îi liniștim pe actualii pensionari.* Aceasta reprezintă o condiție *sine qua non* pentru ca orice reformă profundă să aibă succes. Liniștirea celor pensionați este indispensabilă, deoarece este vorba despre un colectiv important care ar putea opri orice reformă democratică a sistemului de Securitate Socială de stat⁵.

3) *Publicul trebuie educat.* Este nevoie să se organizeze o campanie prin care să se explice publicului modul în care funcționează cu adevărat sistemul de Securitate Socială. Oamenii nu cunosc faptul că acele cotizații și contribuții care se plătesc către Securitatea Socială sunt cheltuite în fiecare exercițiu pentru plata pensiilor persoanelor deja pensionate și că, prin urmare, încasarea pensiilor în viitor va depinde, în cazul în care nu se reformează Securitatea Socială, numai și numai de circumstanțele politice ale momentului și de comportamentul solidar ale generațiilor mai tinere.

Trebuie ca populația activă să vadă în cifre prestațiile pe care le-ar putea constitui din costul anual al Securității Sociale, în situația în care contribuțiile aferente ar ajunge la un sistem privat bazat pe

⁵ „Political economists fulfil their proper role when they can show politicians that there do exist ways to close down the excesses of the welfare state without involving default on the contracts that this State has obliged itself to. This approach to reform not only meets ordinary precepts of fairness; it also facilitates the political leader's task of organizing the consensus necessary to allow any institutional changes to be made at all.” James M. Buchanan, „Dismantling the Welfare State”, capitolul 16 din *Liberty, Market and State*, ed. cit., p. 184.

capitalizare⁶. În cele din urmă, este necesar să se explice cum este posibil de-a lungul unui proces de adaptare să se transfere partea necesară a prestațiilor anuale de la Securitatea Socială la sectorul privat, în timp ce se păstrează drepturile dobândite de cei care sunt deja pensionați⁷.

Numai dacă publicul în general cunoaște adevărul despre această situație și ceea ce este în joc și i se explică avantajele și inconvenientele sistemelor alternative, acesta va fi dispus să facă sacrificiul pe care îl presupune întreținerea celor care deja se pensionează în timp ce se transferă treptat contribuțiile spre sistemul privat⁸.

4) Este vorba despre construirea treptată a unei *coalitii de interese* care să fie îndeajuns de vastă și puternică încât să pună presiune pentru reformarea Securității Sociale. Grupurile cele mai

⁶ Să luăm următorul exemplu, care se bazează pe date reale referitoare la Spania.

Să presupunem sumele cu care cotizează compania și lucrătorul către Securitatea Socială în cazul unui lucrător specialist fără studii superioare (grupa 4) și cu un salariu brut de 3,8 milioane de pesete pe an (la data adoptării monedei euro, 1 euro = 166,38 pesete – *n.tr.*). Contribuția companiei către Securitatea Socială este de 1.280.600 pesete, iar cea a lucrătorului de 250.000 pesete (așadar, un total de 1.530.600 pesete).

Cu aceste date de pornire și cu simpla presupunere că acest lucrător de 20 de ani continuă să lucreze până la 65 de ani (încă 45 de ani), investiția la 4,75% dobândă anuală cumulativă a contribuțiilor sale (din contul său ori al companiei), presupunând că există o creștere anuală a contribuțiilor de 3,2%, astfel încât să se poată însuma contribuțiile sale din anii de viață activă rămași și considerându-le la aceeași rată compusă a dobânzii, de 4,75% dobândă reală până în momentul pensionării, *ar rezulta un capital format astfel care s-ar ridica la 406,76 milioane de pesete cu aceeași putere de cumpărare din prezent...*, cifră la care s-ar ajunge datorită dobânzii compuse care trebuie aplicată, deoarece se presupune că nu există nicio retragere a resurselor de constituit pentru prestațiile necesare. Este evident că, dacă acest gen de cifre ar fi cunoscute de lucrători, presiunea în favoarea unei privatizări a Securității Sociale ar fi foarte mare din partea acestora (acest exemplu a fost adaptat pornind de la cel propus în cartea lui Joaquín Trigo Portela și Carmen Vázquez Arango, *La economía irregular*, publicată la Barcelona în 1983 de către Servicio Central de Publicaciones de la Generalitat de Cataluña, p. 181-190).

⁷ Vezi articolul interesant al lui Stuart Butler și Peter Germanis, „Achieving Social Security Reform: A ‘Leninist’ Strategy”, *The Cato Journal*, vol. 3, nr. 2, toamna 1983, p. 547-556.

⁸ Recomand cu căldură, referitor la ceea ce s-a prezentat în acest subcapitol, cartea editată de Peter J. Ferrara, *Social Security; Prospects for Reform*, Cato Institute, Washington, 1985.

importante care pot face parte din această coaliție sunt următoarele: mediul oamenilor de afaceri, dat fiind că ar reprezenta primul beneficiar de pe urma reformei Securității Sociale, ca o consecință a creșterii semnificative a economisirii precum și a ofertei de resurse financiare pe care ar motiva-o apariția unui sistem de planuri private de pensii și care ar facilita și ar ieftini enorm finanțarea proiectelor de afaceri.

Trebuie subliniat că interesul principal al mediului oamenilor de afaceri este acesta, și nu aparenta reducere a costurilor pe care ar determina-o reducerea contribuțiilor. Aceasta, pe de o parte, pare imposibil de obținut pe termen scurt deoarece, în orice caz, contribuțiile ar trebui crescute pentru a face posibilă finanțarea prestațiilor actuale și începerea constituirii fondurilor de pensii corespunzătoare. Așadar, singurul lucru care se prevede este un transfer al nivelului actual al contribuțiilor sau a unei părți a acestuia de la sistemele publice la sistemele private. În acest sens, este esențial să se ajute la identificarea adevăratelor interese ale omului de afaceri în domeniul Securității Sociale, dat fiind că poziția actuală a multor angajatori în acest sens nu este prea încurajatoare.

În mediul oamenilor de afaceri se includ instituțiile financiare, băncile, companiile de asigurări de viață, casele de economii etc., ca principali interesați de dezvoltarea planurilor private de pensii. Nu este vorba numai de faptul că le convine dezvoltarea de noi piețe, ci și că reprezintă instituțiile care, prin natura lor, trebuie să se afle la înălțimea circumstanțelor într-un moment atât de important cum este cel care se apropie.

În fine, grupul care evident este cel mai interesat de reformă este cel alcătuit din marea masă a lucrătorilor activi tineri sau care sunt departe de pensionare, cei care, fără îndoială, vor suporta, de multe ori pe nedrept, povara din ce în ce mai apăsătoare a finanțării Securității Sociale, dacă aceasta nu este reformată.

5) În final, este nevoie de slăbirea opoziției. Nu există un mod mai bun de a-i domoli pe cei care se opun reformei sistemului actual de Securitate Socială decât acela de a face pași pe drumul corect care duce spre privatizarea acestui domeniu și de a arăta publicului consecințele negative inexorabile ale sistemului actual și marile avantaje pe care planurile private de pensii deja le prezintă în acele state care au atins un nivel apreciabil de dezvoltare și creează o serie

de interese sociale aproape irezistibile în favoarea menținerii și a extinderii. În plus, educarea publicului poate iniția o serie de cereri sociale care să reducă treptat din baza sistemului actual și să îi slăbească rezistența.

În orice caz, este necesar să nu se întrerupă acțiunea nici măcar în perioadele în care partide intervenționiste dețin controlul legislaturii. Motivul este că până și guvernele socialiste se văd obligate să adopte măsuri nepopulare de reformă care, deși timide, sunt orientate în direcția cea bună. În plus, tocmai în perioadele de opoziție este nevoie să se stabilească strategii de rezistență și să se clarifice noțiuni și obiective pentru ca acestea să poată fi îndeplinite mai târziu.

IV. PROBLEMA ASISTENȚEI SANITARE

Se argumentează adesea că există motive importante ce recomandă existența unei asigurări obligatorii de boală care să mențină un nivel public de sănătate ridicat, să evite răspândirea bolilor contagioase și să minimizeze posibilitatea ca un cetățean să se transforme, din cauza unei stări de sănătate precare, într-o povară publică. Desigur, faptul că trebuie să existe o asigurare obligatorie de boală *într-o formă sau alta presupune ca aceasta să fie oferită în regim de monopol de către stat*. Dimpotrivă, există motive puternice împotriva monopolului statal în sfera asigurării de boală, precum și argumente covârșitoare care se opun existenței unui sistem sanitar total și gratuit.

Argumentele în favoarea serviciului medical gratuit includ două erori fundamentale grave. În primul rând, se bazează pe presupunerea că nevoia de asistență medicală trebuie stabilită în mod obiectiv și că poate și trebuie să fie satisfăcută în orice caz făcând abstracție de orice considerente economice; în al doilea rând, această acoperire este posibilă, din perspectivă financiară, având în vedere că un serviciu medical complet se traduce în mod normal într-o restaurare a eficienței în muncă sau a capacității de producție a lucrătorilor beneficiari, drept care se consideră indubitabil faptul că sistemul se „autofinanțează”.

Cu toate acestea, trebuie subliniat că nu există niciun barem obiectiv pentru a evalua îngrijirile și eforturile necesare în fiecare caz în parte⁹. Pe măsură ce medicina evoluează, devine din ce în ce mai evident că *nu există limite* pentru cifra care ar fi benefic să se cheltuie pentru a face tot ce este posibil din punct de vedere obiectiv în domeniul sănătății.

În plus, trebuie menționat că nu este adevărat că, în evaluarea individuală de zi cu zi, ceea ce se poate face pentru a asigura sănătatea și viața ar avea o *prioritate absolută* asupra altor nevoi. Pornind de la considerente diferite, ne asumăm constant riscuri și decidem dacă o anumită previziune este sau nu rentabilă, cântărind dacă este mai bine să ne asumăm riscul sau să ne ocupăm de alte nevoi. *Nici cel mai bogat om nu respectă în mod normal toate acele exigențe pe care știința medicală le recomandă în favoarea sănătății, deoarece alte îndatoriri îi ocupă timpul, energia și resursele.*

Prin urmare, cineva trebuie să decidă, în fiecare caz în parte, dacă merită efortul în plus al unei desfășurări suplimentare de resurse în favoarea sănătății. Așadar, aspectul esențial se axează pe întrebarea dacă subiectul afectat este cel care trebuie să decidă dacă dispune sau nu de capacitatea de a primi o atenție sporită, printr-un sacrificiu suplimentar, sau dacă această decizie trebuie luată în numele său, de către stat¹⁰.

Așadar, soluția ideală, din punct de vedere liberal, în domeniul asistenței sanitare este foarte asemănătoare cu soluția deja

⁹ Din nou, primul economist care a afirmat acest lucru a fost Ludwig von Mises, pentru care „there is no clearly defined frontier between health and illness. Being ill is not a phenomenon independent of conscious will and of psychic forces working in the subconscious”. Apoi, concluzionează că „by weakening or completely destroying the will to work, social insurance creates illness and inability to work. In short, it is an institution which tends to encourage disease and to intensify considerably the physical and psychic results of accidents and illnesses”. Ludwig von Mises, *Socialism, An Economic and Sociological Analysis*, ed. cit., p. 431-432.

¹⁰ „In a field that is undergoing as rapid change as medicine is today, it can, at most, be the bad average standard of service that can be provided equally for all. Where systems of state medicine operate, we generally find that those who could be promptly restored to full activity have to wait for long periods because all the hospital facilities are taken up by people who will never again contribute to the needs of the rest.” F.A. Hayek, *The Constitution of Liberty*, ed. cit., p. 299-300.

argumentată referitoare la domeniul prestațiilor economice din cadrul Securității Sociale. Obiectivul ideal ar fi ca fiecare, pe cont propriu, să stabilească regimul de asistență sanitară pe care l-ar estima cel mai potrivit, comparând costurile economice ale fiecărei variante de acoperire și luând o decizie în fiecare caz, în virtutea circumstanțelor și a evaluărilor personale. Rolul statului, ca întotdeauna, ar trebui să se limiteze la menținerea unui nivel public de îngrijire medicală cu caracter de asistență pentru acele persoane care, din lipsă de resurse, nu și-ar putea garanta nivelul minim de bază de asistență sanitară determinat *a priori*¹¹.

Experiența altor state arată că piața este capabilă să furnizeze, prin intermediul companiilor de asigurări de boală, al caselor private de ajutor reciproc și al spitalelor particulare, medicină liberă și privată care să satisfacă cele mai înalte niveluri de asistență sanitară.

În ceea ce privește schema ideală de asistență sanitară pe care am descris-o, poate fi considerat un proiect de reformă practic și posibil de îndeplinit din punct de vedere politic pe termen scurt acela prin care să se permită ca *administrarea* asistenței sanitare să se afle în principal în mâini private. *Monopolul statului asupra asistenței sanitare nu reprezintă cea mai bună garanție de eficiență, flexibilitate și rapiditate.* Prețul care trebuie plătit pe termen lung va fi în mod sigur extrem de mare în materie de eficiență, costuri și calitatea serviciilor. Dimpotrivă, este necesar să se încurajeze apariția unor organizații non-monopoliste private a căror implicare să garanteze eficiența, și ca eficiența fiecărui sistem să poată fi comparată cu a altor sisteme.

Sistemele monopolistice de asistență sanitară reprezintă întotdeauna o amenințare la adresa libertății, dată fiind puterea exclusivă

¹¹ Un sistem de bonuri sau, mai bine, un sistem mixt de bonuri și contractare privată s-ar putea dezvolta cu ușurință pentru privatizarea sistemului de asigurări de boală, fără a aduce prejudicii nimănui și reducând semnificativ costurile și ineficiențele excesive actuale. În cadrul literaturii ample de specialitate apărute în acest domeniu, menționăm următoarele lucrări: Goodman, J.C. și Musgrave, G.L., *Patient Power; Solving America's Health Care Crisis*, Cato Institute, Washington 1992; *Health Care in America; The Political Economy of Hospitals and Health Insurance*, editată de H.E. Frech III, Pacific Research Institute for Public Policy, San Francisco 1988; Bast, J.L., Rue, R.C. și Wesburg, S.A., *Why We Spend Too Much on Health Care*, The Heartland Institute, Chicago 1992; în ceea ce privește situația din Marea Britanie, toate publicațiile pe această temă ale Institute of Economic Affairs.

de prestare de servicii și de luare a deciziilor privind sănătatea individuală pe care aceste sisteme fără îndoială o reprezintă, implicând constrângeri grave pentru indivizi din partea celor care îi conduc. Este evident că într-un sistem democratic nu se poate nescoti capacitatea de alegere a indivizilor, supunându-i tutelajului strict al statului în materie de sănătate, fără a atenta la bazele sistemului democratic; în plus, nu poate fi ignorat faptul că sistemul de monopol statal în domeniul sănătății nu este cel mai eficient în ceea ce ține de progresul rapid al medicinei precum și de dezvoltarea tehnicii și a cercetării care, după cum bine se știe, înregistrează succese numai ca urmare a inițiativelor de tip privat.